

nem mi élvezzük most... Ha valamikor, úgy most kell kérnünk forró szívvel, imára kulcsolt kézzel a jó Istent, elégelje meg nagy bűnhődésünket, fordítsa meg a világ folyását s engedje meg, hogy ne a gazság, hanem az igazság legyen az ur ismét a földön, hiszen annyit szenvedtünk már ugyanis. Álljatok fel, gyermekeim s énekeljünk el mi is a Himnuszt. (Ének.)

III. Begyakorlás.

a) A költemény címének megértetése. Ki írta ezt a gyönyörű költeményt? Kihez fordult a költő? Miért? Az olyan szép költeményt, melyben a költő a jó Istenhez fordul s Tőle kér segítséget hazája, nemzete számára, *himnusznak* nevezzük. Ennek a költeménynek is azért Hymnus a címe. Mit tudunk meg tehát a költemény címéből? (Hymnus = magyarul Himnus.)

b) A költemény szép olvastatása.

1937. DECEMBER 3. HETE.

Költeménytárgyalás

III. OSZTÁLY.

Jókai Mór: A nagylaki iskolás fiúk

1. *Előkészítés.* Előkészítés a költemény tartalmára. Elbeszélése az oknak, ami a költőt e költemény megírására készítette.

Az *érdeklődés felkeltése.* Emlékeztek még a tavalyi esztendőre, milyen inséges volt? A termést fagyok aratták le még érés előtt. Ami megmaradt, azt meg az esőzések mosták ki. Ráadásul végigvert határunkon a jég, hogy azt is elpusztítsa, ami még megmaradt az előbbi két istenítélet után. Ó, milyen borzasztó tél előtt állott akkor a mi községünk. Az emberek úgy jártak tétlenül egész nap az utcákon, s val'mennyinek lekókkadt a feje. Nevetésnek, vig nótaszónak híre-hir'va sem volt naphosszat. Mintha valami nagy siralomházzá változott volna ez a mi máskor olyan vig, nótás községünk! Emlékeztek reá, gyermekek?

Bizony, gyermekek, rettenetes isteni csapás az, ha nincs termés. Azért kell imádkoznunk a jó Istenhez, hogy adja meg a mindennapi kenyerünket. Mert ha kenyerünk nincs, akkor már nagyon szegények vagyunk, nagy inségben élünk, amittől a jó Isten óvjon meg mindnyájunkat. Ugy-e, ti sem szeretnétek, ha megint olyan inséges esztendő köszöntene reánk? Gondoljatok csak arra, mit tennétek, ha szüleitek egyszer azt mondanák: édes fiam, ma nem kapsz kenyeret, mert a buzánkat elverte a jég. De mást sem kaphattok enni, mert nem termett semmi! A máshonnan hozott ennivaló pedig olyan drága, annyi

sok pénzbe kerül, hogy azt mi, szegény emberek nem tudjuk megfizetni.

Ugyebár, milyen rettenetes volna ez nektek? Bizony, abban az évben, amikor a mi községünket látogatta meg ostorával a jó Isten, nagyon sok gyermek érezte ezt, amit most elmondtam. Hány olyan szülő volt, aki nem tudta tovább nézni gyermeke szenvedését, hát elküldte más városba, községbe valamilyen rokonához s az Isten nevében kérte, lássa el addig, amíg az új termés megterem. De mit csinált az, akinek nem volt ilyen jószívű rokona, ismerőse, vagy ha volt, maga is éppen olyan szegényen édegelt?

Egyszer, régebben Csanádmegyében, Nagylak községben is hasonló nagy éhínség volt a rossz termés miatt. Volt ebben a községben akkor tíz olyan nagyon szegény fiú, akiknek otthon éppen semmi ennivalójuk sem akadt. Hej, szegény gyermekek, milyen vágyakozva nézték a többieket, amikor a tízperces szünetben elővették uzsonnájukat, amit jó édesanyjuk tett a tarisznyába s enni kezdték!

De Nagylakon jószívű gyermekek voltak ám! Hallgassátok csak meg, hogyan írta meg a nagylaki iskolás fiúk történetét a nagy magyar mesemondó: Jókai Mór. (Célkitűzés.)

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása. (Mintaolvasás.)

b) Az olvasmány által keltett élmény megbeszélése.

c) Az olvasmány gondolatsoportonkénti olvasása és tárgyalása. Olvassuk el az első szakaszt!

»Anyám, anyám, édes anyám,
Adj kenyeret, széles karéjt;
Jól neki ereszd a kést,
Sok is legyen, jó is legyen!
Iskolába megy kis fiad.«

Mit olvastatok most? Azt, amit a nagylaki fiú az édesanyjának mondott. Mit kért édesanyjától? Miért kell az iskolában széles karéj kenyér és sok? Hát annyira megéheztek itt, hogy olyan sok kenyér kell ahhoz, hogy éheteket eloltsátok? Enni jártok az iskolába? Bizonyosan akad olyan tanuló is, aki legjobban azt szeretné, ha itt csak enni kellene, meg mesét hallgatni. Dehát ezért nem állitanak ám iskolát! Akkor miért kért az a nagylaki fiú sok és nagy darab kenyeret az édesanyjától? Igen, bizony. Azért, hogy a szegény fiuknak vigye. Mit gondoltok, hol tanulták azok a nagylaki fiúk azt, hogy szeretnünk kell felebarátainkat éppen úgy, mint önmagunkat? Bizony, gyermekeim, nemcsak tudni kell a jót, hanem tenni is! Értitek azt, mit jelent: jól neki ereszd a kést? Igen, azt, hogy nagy darab kenyeret vágjon az édesanya. Nagyon vágjon a kenyérbe. Most folytassuk az olvasást!

Minek neked széles karéj?
Kicsinyke vagy, kicsinyt eszel,
Megárt a sok, rosszul tanulsz,

*Rest tanuló a jól lakott,
Iskolába minek kenyér?*

Kinek a szavait mondta el a költő ebben a versszakaszban? Mit kérdezett az édesanyja fiától? Igen, az édesanya meg is intette gyermekét, mert az iskolában csakugyan nem szükséges a sok enniivaló. Az olyan tanuló, aki mindig csak a gyomrára gondol, az olyan lusta, rest lesz, hogy messzire e'kerüli a tanulást. Máshol jár az esze. Olvassunk tovább!

*»Édes anyám, kedves anyám!
Ne szánj tőlem karéj kenyért!
Leckém mondom, mint a patak,
Nagy munka közt kicsiny fiad
Iskolában megéhezik.«*

Most kinek a beszédét hallottátok? Mit felelt az a nagylaki fiu az édesanyjának? Ugy-e, kérte az édesanyját, hogy ne szánja tőle a karéj kenyeret, jól tudja ő a leckéjét, úgy mint ahogy mondani szokták: úgy tudja a leckéjét, mint a vízfolyás, mint a patak, ezért aztán a nagy munkában nagyon meg is éhezik. Láttátok, kedves gyermekeim, ezek a jószívű nagylaki fiuk így nyugtatták meg édesanyjukat. Azért mondták ezt s csakugyan azért tanultak talán még szorgalmasabban, hogy nagyobb darab kenyeret kapjanak uzsonnára. Mit gondoltok, jól tették-e ezek a fiuk, amit tettek? Olvassunk tovább!

*És ez így, minden nap, így meggyen,
És így meggyen minden háznál.
Kakastejjel, varjuvajjal
Sütött kenyért egyre hordják
Iskolába járó fiuk.*

Mit olvastunk most? Mi megy így minden nap? Igen, a kenyérkérés. Azok a beszélgetések, amelyeket olvastunk eddig, s amelyek az édesanya és fia között történtek, minden nap megismétlődtek Nagylakon azon a télen! De ki tudja közületek, gyermekek, milyen lehet az a kakastej? Meg varjuvaj? Ettetek már ilyet? Ha nem, megmondom nektek. A kakastej vízet, a varjuvaj pedig élesztőt jelent. Mivel sütik a kenyeret? Láttátok-e már, mikor édesanyátok kenyeret süt? Mit önt a lisztre? Mit tesz azután bele? Mitől kel meg a kenyér? Vannak hazánkban olyan vidékek, ahol így nevezik tréfásan, a vizet és az élesztőt. De mást is értenek rajtuk! Néhol azért mondják azt, hogy kakastej és varjuvaj, — mert ilyen nincsen, s ezzel azt akarják kifejezni, hogy olyan jó kenyér, mint amelyet édesanyánk süt, nincsen több a világon. Hej, bizony, nincs is annál jobb, izesebb kenyér, mint amit a mi jó édesanyánk a saját kezével dagaszt! Nem is marad abból másnapra még egy morzsányi sem! Csakugyan olyan, mintha valami kakastejjel és varjuvajjal sütötte volna! Nincs párja a világon! Folytassuk tovább az olvasást!

*Anyák otthon el nem tudják
Vélni, honnan ennyi éhség?*

*Még az ebédnél megmaradt.
Kenyeret is eldugdossák
Iskolába járó fiuk.*

Mit nem tudtak elgondolni, mit nem tudtak mire vélni a nagylaki édesanyák? Bizonyosan azon csodálkoztak, hogy nini! Ezek a gyermekek, akiknek máskor még a legjobb pecsenye is alig kellett, most egyszerre hogy megváltoztak! Még a kenyér is jó most nekik! Nem válogatnak! És mennyit kérnek?! Sohasem elég nekik, amit kapnak! Hogy lehet ez, — gondolkoztak rajta a nagylaki édesanyák. Hát ezen bizony törhették is fejüket az édesanyák, még sem tudták kitalálni, mi okozta gyermekeik nagy éhségét! Olvassuk csak a következő szakaszt!

*Édes anyák meg nem tudják,
Meg nem tudják a tanárok,
Sem a bírák, sem az írók,
Hová hordják a kenyeret
Iskolába járó fiuk.*

Mit mond el itt a költő? Azt, ugyebár, hogy nemcsak, hogy az édesanyák, de még a tanítójuk sem tudta meg ennek az okát, tehát megmondták-e a fiuk jó cselekedetüket valakinek? Mit gondoltok, gyermekek? Jól cselekedtek ezek a fiuk, amikor nem mondták meg senkinek azt, hogy miért kérnek annyi sok kenyeret? Bizony, erre nehéz választ adni. Mert a jó gyermekeknek csakugyan nem szabad olyat tenni, amit el kell titkolni jó szüleik előtt. De ha ezzel másokkal jól cselekszünk, csakugyan helyesebb azt titokban tartani. Vannak emberek, akik azért tesznek jót, hogy ezért mindenki dicsérje őket. Az ilyen emberek dicsekvők, hiuk arra, hogy róluk most mindenki azt mondja: milyen jószívuék! Vannak azonban olyanok is, akik nem azért tesznek másokkal jót, hogy tudja mindenki, hanem azért, mert ezzel a jó Istennek tetsző dolgot akarnak cselekedni. Ezek az igazán jószívu emberek, ezeknek elég jutalom, ha lelkükben tudják, érzik, hogy jót tettek másokkal, akik rászorultak.

Emlékeztek arra, amikor néhány évvel ezelőtt a mi iskolánkban is volt egy ilyen fiú. Nagyon gazdag volt az édesapja, akár minden nap másik ruhában járathatta volna, annyi pénze, háza, földje volt. Mikor ez a fiú meghallotta, hogy a gazdagnak illik a szegénnyel jól cselekedni, egy szegény osztálytársának ajándékozta egyik elkopott ruháját. Másnap, mikor a szegény fiú nagy boldogan már nem rongyos, hanem a gazdag fiútól kapott ruhában jött az iskolába, mit kellett hallania? A gazdag fiú ott állott az osztály ajtajában, s amikor a szegény fiút a tőle kapott ruhában látta jönni, így szólt a társaihoz jó hangosan:

— Látjátok, ezt a ruhát én adtam ám a Jóskának! Ugy-e, jó lelkű fiú vagyok?

Gondolhatjátok, mennyire rosszul esett ez annak a szegény fiúnak. Sirni kezdett nagy szégyenében, s alig várta, hogy hazaérjen az iskolából, levetette magáról s többet fel nem tudta volna venni a

világért sem! Hát ezért tartották titokban a nagylaki fiuk cselekedetüket, nehogy megszégyenítsék társaikat. Ezzel jótékonyosságuk nemcsak nagyobb, hanem még szebb lett. De fokozni tudjuk a jótékonytságot azal is, ha gyorsan segítünk valakin. Olvassuk tovább a költeményt!

*De megtudja a jó Isten,
Mindent látó, mindent halló,
Amit tesznek nagy titokban,
Elhallgatva, rejtegetve,
Iskolába járó fiuk.*

Jól tudjátok mindnyájan, hogy a jó Isten mindent lát. Előtte niem lehet eltitkolni semmit, a jót sem, de a rosszat sem. Ki tudta tehát egyedül a nagylaki iskolás fiuk jócselekedetét? Ugy van, gyermekeim. Ti is gondolatok mindig arra, ha valakivel jót cselekedtek, hogy azt látja a jó Isten, s jutalmat ad érte nektek, várhatjátok áldását. Viszont a rosszat is látja, hallja, azt is megtudja, akárhogy titkoljátok is, azért pedig megbüntet. Kerüljétek ezért a rosszat, a jó Isten előtt nincsen titok. Ne feledjétek el ezt soha, gyermekeim! Olvassuk el végre az utolsó szakaszt!

*Tíz szegény fiu van köztük,
Kiknek otthon nincs mit enni,
Hetek óta, havak óta
Igy táplálják e tíz táplást
Iskolába járó fiuk.*

Hány ilyen szegény gyermek volt az iskolában? Mióta vittek nekik jó, ajtásaik kenyeret? Mit gondoltok, kaptak-e otthon ennivalót ezek a szegény gyermekek? Milyen lehetett otthon az ebédjük, vacsorájuk? Örültek-e hát az osztálytársaik jócselekedetének?

Most tudjuk meg, a végén a nagy titkot, miért hardták az iskolába azok a nagylaki iskolás fiuk a sok kenyeret. Gondolhatjátok, hogy nagy dolog volt azt a tíz fiut eltartani. Még jó szüleiknek is elég gondot adott volna tíz gyermek táplálása, hát még gyermekeknek! De összefogtak mindahányan s így, összefogva mégis nagy jót tudtak cselekedni! Hogyan is mondja ezt a magyar közmondás? (Sok kicsi sokra megy!)

Most, a karácsony előtti időkben gondolatok sokat a nagylaki iskolás fiukra, gyermekeim! Köztetek is vannak olyanok, akiknek az édesapja már nem dolgozhat régen, nincsen munkája. Ne kérjétek kicsoda, ne válogassátok, hanem ha ilyet láttok magatok között, ne mondjátok senkinek, hanem kövessétek a nagylaki iskolás fiuk jó példáját! És jócselekedetekért kaptok majd nagy jutalmat a jó Istentől, olyat, amilyet ember nem adhat sohasem: a jó érzést, hogy mással jót tehettetek!